

Optimaal leren!

Onderwijsdebat: Structuur of autonomie

Na een voormiddag met uitstekende sprekers en gedachtenprikkelende presentaties, was de namiddag voorbehouden aan een debatronde, ingeleid en gemodereerd door dr. Hans Hummel en Marije Broens. Meer dan 180 schoolleiders, mensen uit de onderwijspraktijk en beleidsmakers debatteerden twee uur lang in een open discussie, die regelmatig gestoffeerd werd met behulp van bijkomende getuigenissen, presentaties en stemrondes. Het debat is er in geslaagd om de deelnemers te helpen zich te verdiepen in de vele uitdagingen waarmee onze onderwijsverantwoordelijken geconfronteerd worden, en om de resultaten van het meest recente en relevante onderzoek samen te leggen met de kennis en de ervaring van schoolleiders en met de opinies en verwachtingen van alle deelnemers.

Prof. Rob Martens en dr. Celeste Meijs, onderzoeksleiders aan het Welten-instituut van de Open Universiteit, brachten het debat op gang door de waarde van enerzijds structuur en anderzijds autonomie te belichten aan de hand van opmerkelijke onderzoeksresultaten. Prof. Martens argumenteerde voor het belang van autonomie in het schoolsysteem, die hij rechtstreeks in verband bracht met spelend leren. Volgens hem is autonomie een basisvereiste voor spelend leren en een psychologische conditie om te kunnen leren. Verder staat het voor hem vast dat sociale verbondenheid, autonomie en competentie leiden tot meer nieuwsgierigheid, samenwerking en uiteindelijk diep leren. Vervolgens pleitte dr. Celeste Meijs voor meer structuur op school. Tienerhersenen zijn nog volop in ontwikkeling en net daarom hebben jongeren dus meer behoefte aan structuur, deze helpt hen immers om hun leren in context te plaatsen en om te weten en te begrijpen wat er binnen het schoolsysteem van hen verwacht en vereist wordt. Doordat jongeren begeleid worden in het maken van de juiste keuzes, worden die hersenverbindingen sterker en efficiënter en vervallen de niet efficiënte paden. Structuur helpt hen bovendien om zich voor te bereiden op het leven na school, op de werkplek.

Na beide uiteenzettingen was het tijd om deze theorieën aan de dagelijkse praktijkervaring te toetsen. Jan Fasen en Hans Huizer zijn twee schoolleiders uit heel verschillende omgevingen, enerzijds het Niekée in Roermond en anderzijds de Johan de Witt schoolgroep in Den Haag. Jan Fasen en Hans Huizer gingen tijdens hun discussie verder in op de twee benaderingen: autonomie vs. structuur. Hans Huizer gelooft sterk in het verschaffen van structuur wanneer er binnen die structuur meer autonomie aangeboden wordt. Leraren moeten volgens hem creatiever zijn en tegelijkertijd genoeg zelfvertrouwen hebben om de lestijd nog flexibeler te maken zodat teveel starheid in de dagelijkse praktijk vermeden wordt. Jan Fasen van zijn kant weidde vervolgens uit over de innovatieve structuur in zijn school. Deze is gebaseerd op een fundamenteel vertrouwen in de leerlingen. Hij beschreef hoe de school werkt als een gids voor de groei van de leerlingen en hun leerproces, waardoor ze sociale vaardigheden, een constructief gedrag en een eigen houding kunnen ontwikkelen. Beide schoolleiders zien de waarde van zowel structuur als autonomie, zoals Jan Fasen het stelde: "Structuur is nodig om vrijheid zijn betekenis te geven". Zaak is ervoor te zorgen dat leerlingen zich niet of nauwelijks bewust zijn van die structuur!

Dr. Hans Hummel introduceerde vervolgens de verschillende stellingen en nodigde de deelnemers uit om over ieder van deze stellingen hun stem uit te brengen. Na elke stemronde was er voldoende tijd voor discussie en om het eigen stemgedrag te verklaren of om nuances aan te brengen. Dit zijn de resultaten van de verschillende stemronden:

- *“Leerlingen die meer autonoom onderwijs hebben gehad, ervaren later meer problemen op het werk.”*
De meerderheid stemde tegen deze stelling.
- *“Het geven van meer autonomie is makkelijker voor leraren.”*
De stemming is hier evenwichtig verdeeld tussen voor- en tegenstanders van deze stelling.
- *“Het geven van meer gestructureerd onderwijs is efficiënter met betrekking tot examenresultaten.”*
De stemming is hier opnieuw evenwichtig verdeeld tussen voor- en tegenstanders.
- *“Het voordeel van meer experimenteeruimte en minder druk hangt erg van het doelgroep.”*
Opnieuw is de stemming vrij evenwichtig verdeeld maar met een klein overwicht voor de voorstanders.

Tijdens de stemming en de daaropvolgende discussie werden interessante punten en vragen opgeworpen:

- Leraren moeten in een structuur werken, maar dat betekent niet dat deze structuur voor de leerling zichtbaar moet zijn.
- Over het algemeen lijkt autonomie als aanpak duidelijker omschreven te zijn dan structuur: er worden blijkbaar verschillende interpretaties gegeven aan het begrip structuur en wat dat dan precies betekent.
- Examens zijn en blijven een belangrijke mijlpaal, zelfs in de meest flexibele schoolregimes zoals bijvoorbeeld in Niekée, Roermond.
- Leraren hebben meer ondersteuning en betere opleiding nodig om flexibeler te zijn.
- De tijd die leerkrachten besteden aan lesgeven is niet hetzelfde als de tijd de leerlingen spenderen aan leren.
- Flexibiliteit kan ook toegepast worden op de schoolstructuren. In Roermond bijvoorbeeld werden de werkmiddelen geoptimaliseerd door de dagdagelijkse organisatorische praktijk te herbekijken, aan te passen en daarna op een vernieuwende manier aan te wenden om zo uiteindelijk de leerervaring voor de leerlingen te verbeteren.
- Scholen moeten niet verplicht worden te kiezen voor autonomie of flexibiliteit, maar voor het evenwicht dat het best beantwoordt aan de behoeften van hun leerlingen.
- Mislukken is een belangrijke leerervaring.
- Autonoom kunnen werken is een belangrijke vaardigheid voor de werkplek.
- Het tegenovergestelde van autonomie in leren is niet structuur maar wel directe instructie.

Op het einde van het debat en de daaropvolgende discussie was er voelbaar enthousiasme en optimisme bij alle aanwezigen. De oproep van een van de deelnemers om “... nu meteen te beginnen met de veranderingen die nodig zijn om het onderwijs te verbeteren, in plaats van nog eens 40 jaar te wachten” werd op een hartelijk applaus onthaald. Met deze wens werd het debat gesloten.